

"Bir xəstəm var idi, uşaqlıq boynunun xərçəngi ilə müalicə edilmişdi. Əməliyyat oldu, qısa müddət sonra problem yarandı, bir də əməliyyat etdik. Təkrar müalicə aldı. Çox ağır dönmə keçirdi, amma sağaldı. Bu yaxınlarda zəng vurub dedi ki, əməliyyatından 10 il keçir, sağ-salamatdır, bu münasibətlə özünü də təbrik etdi, mənə də.

Başqa bir xəstəm var idi, qeysəriyyə əməliyyatı zamanı onda xərçəng olduğu aşkarlanmışdı. Cavan qız idi, kimyoterapiya aldı, saçsız qaldı, böyük ruh düşkünlüyü yaşadı, amma sağaldı. O gün yanıma bir xanımı müayinə üçün göndərmişdi. Dedi ki, o xanım sızə salam göndərdi, sağlam olduğunu saçlarının çıxdığını, hazırda məktəbdə işlədiyini sızə çatdırmağımı istədi. Üstündən 3 il keçib, uşağı böyüyüb".

Bu sözləri bizimlə söhbətində onkogenoloq, cərrah Günay Məmmədbəyli bildirdi. G.Məmmədbəyli deyir ki, onkogenoloji problemlərdən əziyyət çəkən xanımlar arasında sağalma faizi çoxdur, ancaq onların böyük qismi sonra sağlamlıqlarını nəzarətdə saxlamırlar, müayinəyə getmirlər.

Həkim bildirir ki, problemin həllində həkimlər qədər pasientlərin də rolu var.

- Evlənməyə, ya da problem olmayan qadın qızları ginekoloqa aparmaq təcrübəsi bizdə yoxdur. "Niyə aparım, hələ evlənməyib, onun nə problemi olacaq ki?" deyirlər. Nə problemi ola bilər?

- Hər ay qız uşaqlarını ginekoloqa aparmaq lazım olduğunu demirəm, ancaq sağlamlığı nəzarətdə saxlamaq önəmlidir. Çünki bir çox problemlərin kökü məhz uşaqlıqdan başlayır. Axı xərçəng birdən-birə yaranmır. Nəyinsə fonunda baş verir. Ona görə, kiçik yaşlardan sağlamlığın qeydinə qalınmalıdır. Məsələn, hər ölkənin iqliminə görə, qızların aybaşı olma dövrü var. İsti ölkələrdə bir cürdür, soyuq iqlimli olanlarda başqa. Bizim ölkədə qızlar 12-13 yaşlarında aybaşı olmalıdır. Bəzən 16 yaşında aybaşı olmur, ana ginekoloqa müracət etmir ki, aybıdır, qız uşağıdır, niyə getsin ki? Ən yaxşı məsləhətçi qonşudur, deyir ki, narahat olma, mənə də elə olmuşdu. Biz də rahatlaşırıq, vaxt keçir və bir də görürük ki, qızın yumurtalığında böyük törəmə, yaxud polikistoz var, tüklənmə, kökəlmə gedir. Onda həkimə aparılır.

- Fərqli yaş qrupunda olan xanımlarla ünsiyyətdə olursunuz. Maraqlıdır, xanımlar ginekoloji cəhətdən sağlamlıqları ilə bağlı nə dərəcədə məlumatlıdır?

- Deyərdim ki, böyük qismi heç də məlumatlı deyil. Düzdür, indi internet dövrüdür, oxuyub öyrənməyə çalışanlar çoxdur. İnternetdə nə qədər düzgün məlumat varsa, o qədər də səhv məlumatlarla qarşılaşırlar. Ancaq illər öncə ilə müqayisədə, indi məlumatlı olanların sayı artır. Çoxlu maarifləndirilmə işinə ehtiyac var. Bir müddət öncə Xəzər Rayonu İcra Hakimiyyəti məni dəvət etdi, xanımlar üçün ginekologiya ilə bağlı maarifləndirici bir görüş təşkil etmişdilər. Zal dolu idi, o qədər adam gözləməyirdim. Belə görüşlərin hər yerdə keçirilməsinə ehtiyac var, çünki məlumatsızlıq səviyyəsi çoxdur.

- Xanımlar, əsasən nədən məlumatsız olurlar?

- Birincisi, həkimə getmək mədəniyyəti bizdə hələ tam formalaşmayıb. Bir çox xanım düşünür ki, bakirədirsə, onda ginekoloji nə problem ola bilər ki? Ona görə, həkimə getmir. Yaxud düşünür ki, qadın aybaşından kəsilsə, klimaks dövründürsə, artıq həkimə getməyə ehtiyac yoxdur. Deyirlər ki, bundan sonra doğmayacağıam, niyə getməliyəm? "Yoldaşım çoxdan rəhmətə gedib, mən həkimə niyə gedim?" deyənlər də olur. Amma bir çoxu bilmir ki, ginekoloji xəstəliklərin çoxu klimaks dövründə özünü büruzə verir. Uşaqlıq boynu xərçənginə daha çox 45 yaşlarda rast gəlinirsə, uşaqlıq cismi xəstəlikləri, xarici cinsiyyət üzvlərinin xərçəngi daha yaşlı qadınlarda olur. Qadınlara məlumatsızdırlar ki, klimaks dövründə bir damcı belə qan gəlməməlidir. Əsəbiləşdim, ağırlıq qaldırdım, təzyiqim qalxdı və s. deyə, qan gəldi, deyib boş yanaşırlar, amma qan olmalıdır. Qadın kəsildisə, kəsildi. Qan gəlirsə, "mütləq xərçəngdir" demək də olmaz, çünki müxtəlif səbəblərdən ola bilər. Amma həkim müayinəsinə getməlidir ki, bunun niyə olduğu dəqiq bilsin.

- Qadınlarda onkoloji xəstəliklər ara-

şında rastgəlmə tezliyinə görə ilk yerlərdə olan uşaqlıq boynunun xərçəngindən danışıq. Xəstəliyin bu qədər çox olmasının səbəbi nədir?

- Ədəbiyyatlarda yazılır ki, uşaqlıq boynu xərçəngi rahibələrdə olur. Bu, alimləri bu istiqamətdə araşdırma aparmağa vadar etdi. Təsdiq olundu ki, cinsi əlaqədə olmayan qadınlarda bu növ xərçəng demək olar ki, yaranmır. 2007-ci ildə isə isbat edildi ki, bu xəstəlik virus vasitəsilə - insandan-insana keçə bilər. Dolayısı ilə uşaqlıq boynu xərçəngi papilloma virusu vasitəsilə kişilərdən qadınlara keçir. Ona görə, bu xəstəliyin qadınlarda yaranmasında, kişilərin bilavasitə rolu var.

Daha çox nəzarətsiz cinsi əlaqələr, bir həftə, bir ay ərzində seksual partnyorların dəyişməsi uşaqlıq boynu xərçənginə gətirib çıxara bilər.

- Bu problemlə üzləşən xanımların həyat yoldaşlarının sağlamlığında heç bir problem olmur axı...

- Kişilər daşıyıcı olurlar, adətən onların

ma səbəbi dəqiq bilinmir. Uzun müddət doğum nəzarəti həbi qəbul edən, uşaq dünyaya gətirməyən, süd verməyən və s. qrup qadınlarda xərçəng yaranması riski digərləri ilə müqayisədə çoxdur, ancaq bunlar da yüz faiz qəti qərar vermək üçün yetərli deyil. Yaxud genetik deyirlər. Genetikanın da rolu var. Amma bütün xərçəng növlərinin genetik fonda yarandığını deyə bilmərik.

- Bundan siqortalanmaq mümkün deyil?

- Hazırda bir neçə Avropa ölkəsində və Amerikada bu xəstəliklə bağlı vaksin tətbiq edilir. Mütləq qaydada dövlət programına daxil olunub. Hər bir qadın cinsi əlaqəyə başlamamış vurulur. İsraildə həttə kişilərə də vurulur. Çünki onlar problemi kökündən həll etmək üçün belə edirlər. "Kişidə yoxdursa, qadın da xəstələnməz" kimi düşünülür. Papilloma virusu kişilərdə də cinsiyyət orqanında xərçəng yarada bilər. Çox nadir hallarda olur, amma səbəb faktorlarından. Vaxtında, bu ehtimalın da qarşısını alırlar. Azərbaycanda da bu vak-

"Bu xəstəliyin qadınlarda yaranmasında, kişilərin bilavasitə rolu var"

Onkogenoloq Günay Məmmədbəyli: "İnsanlar özlərini nədən qoruyacaqlarını bilməsələr, bizim müalicələrimizin, əməliyyatlarımızın rolu azalır"

sağlamlığına mənfi təsir göstərmir. Nadir hallarda onlarda da problem ola bilər.

- Onkogenoloji xəstəliklərin yaranmasına səbəb olaraq həm də pəhrizləri göstərilir.

- Uşaqlıq boynu xərçənginə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə daha çox rast gəlinir. Çünki maddi vəziyyət, məlumatlılıq aşağı səviyyədə olur. İnkişaf etmiş ölkələrdə isə uşaqlıq cismində xərçənginə daha çox təsadüf edilir. Uşaqlıq cismi xəstəliyinin səbəbi tam aydın deyil. Lakin bu növ xərçəngə piylənmə, şəkərli diabet olan, reproduktiv funksiyasını icra etməkdə problemlə üzləşən və s. qadınlarda daha çox rast gəlinir. Burada artıq qida söhbətinə gəlirik. Piylənmə olan xanımlarda da bu xəstəliyə tutulma ehtimalı çoxdur. Bəzi növ xərçənglərin virus mənşəli olduğu təsdiqlənib. Virus nə zaman orqanizmdə baş qaldırı? İnsanın immun sistemi qəfildən düşdü-

sinlər var, amma təəssüf ki dövlət programına daxil olmayıb. Fərdi olaraq xanımlar vurdurub. Bu vaksin vurulmamışdan əvvəl qadın cinsi əlaqədə olmalıdır. Olubsa, yoxlanmalıdır ki, o virusa yoluxub, yoxsa yox.

Belə bir imkanı olmayanlar isə cinsi əlaqə zamanı qorunsalar və nəzarətsiz seksual münasibətlərini nəzarətə alsalar, gigiyenik olsalar, problemin qarşısını almış olurlar. Bu xəstəliyin yayılmasında, müalicəsində həkimlər qədər, sadəcə insanların da rolu var. İnsanlar özlərini nədən qoruyacaqlarını bilməsələr, bizim müalicələrimizin, əməliyyatlarımızın rolu azalır.

- Xərçəngdən dünyasını dəyişən bir xanımın qızı deyirdi ki, anam ətrafdakilərə deməyə, həkimə getməyə utanırdı. Son məqamda getdi, onda da xeyri olmadı. Bu problemdən dolayı utandığı üçün ətrafdakilərə bildirməyən qadınlar çox olur?

- Belə hallar çox olur. Daha çox yaşlı qa-

Aygün Asımqızı

- Uşaqlıqda poliplərdən də danışıq. Bir çox xanımda bunlara rast gəlinir. Bunların xərçəngə çevrilmə ehtimalı nə dərəcədədir?

- Poliplər uşaqlıq daxilində səhv bölünmüş hüceyrələrdir. İndi bir qədər səhv bölünən hüceyrə gələcəkdə daha da sırt bölünə bilər. Hüceyrə bir qədər dəyişir, polip olur, dəyişib atipiyalaşır və xərçəng də ola bilər. Polip çox vaxt qanaxmalar verir. Polip götürülüb əkilməyə verilməlidir. Bilinməlidir ki, xərçəngdir, yoxsa yox. Xərçəng çıxmırsa, müalicə olunur, nəzarətdə saxlanılır. Varsa da, müalicəsi davam etdirilir. Elə qadın olub ki, polipdə xərçəng olub, onu götürmüşük. Həmin xanım müalicə olunub, sağalıb, sonra hamilə qalıb, övlad dünyaya gətirib.

- Sağalma deyəndə, nəyi nəzərdə tutursunuz? Sonra bir də yaranmır?

- İkinci mərhələdə uşaqlıq boynu xərçəngi olan xəstəm var ki, 5 ildir yaşayır. 5 il ərzində xərçəng xəstəsində heç bir törəmə əmələ gəlməyibse, biz ona sağlam insan deyə bilərik. Amma onlar nəzarətdə olmalı, ehtiyac olarsa, müalicə alınmalıdır. Problem ondadır ki, sağalandan sonra çox qadın həkimə gəlmir. Deyirik ki, 6 aydan bir müayinə olunmalısın, deyir ki, şikayətim yox idi, gəlmirdim. Sən artıq risk qrupundasın, gəlməlisən. Hər 6 aydan bir sağlam qadın həkimə getməlidir, qaldı ki, risk qrupunda olan.

- Bu sağalma nə zaman olur, erkən mərhələdə müalicə ediləndə?

- Mərhələdən də çox, hüceyrənin növündən, onun aqressivliyindən asılıdır. Bəzən 3-cü mərhələ xərçəng xəstələri uzun müddət yaşaya bilərlər, nəinki birinci mərhələdə gələn. Bəzən birinci mərhələdə görürsən ki, hüceyrə heç bir müalicəyə tabe olmur. Amma bilsinlər ki, uşaqlıq boynu, uşaqlıq cismi xərçəngi ilə neçə illər yaşayan xanımlarımız var. Xərçəng xəstəsi olduğunu bilən kimi, vəsiyyət yazmaq olmaz. Qətiyyətlə elə bir şey yoxdur. Sadəcə vaxtında aşkarlamaq və doğru müalicə aparılması önəmlidir.

Xanımlarımıza demək istəyirəm, həm xoş, həm də bədxassəli işlərin müalicəsi var. Sadəcə olaraq, həkimə müraciət etmək lazımdır. Düzgün müalicə taktikası ilə onu aradan qaldırmaq olur. Xərçəng yox, ümitsizlik ölümdür.

də. İmmun sistemi uzun müddət stressli vəziyyətdə olan şəxslərdə, qeyri-sağlam diya saxlayıb bir ay ərzində 20-30 çəki verəndə düşə bilər.

- Doğum nəzarət həbi də səbəb kimi göstərilir.

- Bunlar mübahisəli məsələlərdir. "Bu həbi qəbul etdinsə, sabah xərçəng olacağıam" deyə, bir şey yoxdur. Ancaq o həbi həkim təyini etdiyi müddətdən artıq qəbul etməli məsləhət deyil. Bəzən xəstəyə deyirik ki, 3 ay qəbul et. Effektini görür və davamlı istifadə edir. 3-6 il istifadə etdiyini deyənlər olur. 6 il o həbləri istifadə etməyə qətiyyətlərməz. Belə bir şeylər xəstəliyi sürətləndirən faktorlardandır, amma konkret səbəb kimi demək olmaz. Unutmayaq ki, çox növ xərçəngin yaran-

dınlar belə yanaşırlar. Mən artıq nəyəm, ginekoloqda nə işim var? Ailə qurmayan, boşanan, əri ilə mütəmadi münasibətdə olmayan qadınlar da ginekoloqa getməkdən qorxurlar. Düşünür ki, həkimə gedəmm, nə isə problem çıxar, axı ərım yoxdur, deməyəcəklər ki, bu, nədən yaranıb? Amma problem bu gün üzə çıxıbsa, o demək deyil ki, elə indi münasibət qurduğum üçündür. Bu xəstəliklər uzun müddət orqanizmdə olur, ancaq ağırlaşanda gözə görünəcək səviyyə gəlir. Uşaqlıq boynu xərçənginin yoluxmadan sonra inkubasiyon dövrü 25 il çəke bilər. Xanım o virusa bu gün yoluxubsa, xəstəlik 15 il sonra da baş qaldıra bilər. Erkən addımlarda balaca bir müayinə, müalicə, yaxud xırda bir kəsiklə biz onun qarşısını ala bilərdik. Amma elə həddə gəlirlər ki.